

Írók, színészek, börtönök

Bertha Bulcsú új kötete

Bertha Bulcsu negyedik, új interjúkönyvében, beszélgetéskönyvében kilenc 1956-ban huszoneves íróról és három akkor fiatal színművészről rajzol arcképvázlatot. A kérdések röntgensugarai felerősítik a belső tűnődést. Életük sorsdöntő éveiről, éveiről vallanak: 1956 forradalmáról, szerepükről az eseményekben és a következményekről, a megtorlásról.

Sors- és személyiségformáló időről szólnak a könyv hősei. A cselekvést, lobogást, szervezést az internálás és a börtönöké követik. A szabadulás után újabb retorziók következnek: eltiltás a színészi pályáról (Darvas Iván, Mensáros László, Nagy Attila). S a hallgatás arról, amit tettek, hallgatás arról, amit átéltek, amit megszenvedtek, amiben részük volt. Ezt a messze hangzó némaságot töri meg 1989 szeptemberében s a rákövetkező négy hónapban Bertha Bulcsú okos és szuggesztív kérdéseivel. Az utolsó interjú 1990. januári. Ez idő tájt

már megváltozott viszonyok között készültek ezek a beszélgetések.

A beszélgetések középpontjában 1956 októberes az utána következő megtorlás áll. Van olyan is, aki el akarja feleltetni „az egész dolgot”. „Érthető — mondja erre a riporter író —, de ez az egész könyv arról szól, hogy mi történt az írókkal és művészekkel ezekben a tragikus években.” A lényeg az, hogy megszületett ez a negyedik, kitűnően megformált, remek, egységes könyv: szereplői soktélék, bár mind a szellem embeirei. Az időpont lényegében egyetlen kiélezett pillanat 1956 forradalmában, s ami utána következett brutalitás. Következtes, határozott, de szelíd kíváncsiság Bertha Bulcsué. Hősei csak jelzik az embertelenségeket, nem részletezik: „Ahogy megérkeztünk, mindjárt véresre vertek bennünket, ... Nem volt különösebb tétje, mert nem kapcsolódott kihallgatáshoz, csak egy ilyen szadista meghurcolás volt. Meg

talán azért nem ölték senkit. De ott egyébként is rémes állapotok voltak, kínozták az embereket, éjszakanként vallatások folytak. Úvöltő emberek, megőrült emberek, jajveszékelés hallatszott a folyosón.” Ezek a tragikus emlékek csak pillanatai a könyvnek, mint olyan megjegyzések: „engem is kegyetlenül helybenhagytak.” Fontosak e dokumentum erejű részek, de vannak ennél felemelőbb vallomások, amikor is a megélt sors vállalt sorssá, történelmi személyiséggé súlyosul az egyén. Egyik szép példája a folyamatnak Darvas Iván gondolata: „... akármilyen hülyén hangzik is, de mi, akik akkor le voltunk csukva, sokkal szabadabbnak éreztük magunkat azoknál, akik kint maradtak. Hogy a legegyszerűbbet mondjam, azt a szót, hogy ellenforradalom, senki nem követelte meg tőlünk a börtönben. Magától értetődő volt, hogy forradalomról beszélünk. Ezt ott elfogadták, hiszen azért voltak becsukva, mert forradalomnak tartottuk, és

tartjuk, amiben részt vettünk.” Sok ilyen nagy pillanata van ennek a kitűnő könyvnek. Így a hazára találás, a magyarsággal való azonosulás, vagy az Istennel való találkozás élménye (Darvas Iván, Mensáros László).

12 beszélgetés, 12 dráma, 12 novella; eleven élet, nem csak tények, situációk, hanem személyiségek rajza. Megtört és mégis szépen ívelő pályák, sikeres életek a könyv hősei. (Írjuk ide a „vallomást tevők” teljes névsorát: **Csurka István, Darvas Iván, Eörsi István, Göncz Árpád, Kárpáti Kamil, Kiss Dénes, Kunszabó Ferenc, Lakatos István, Mensáros László, Nagy Attila, Tóth Bálint, Zsombok Timár György.**) Szívükben nincs harag, a bosszú nem érdekli őket. Az új falak tövében felhangzik szavuk: a megújuló ország cselekvő részei ők. Mert nemcsak a múlt, hanem a jelen pillanatait is megörökíti ez az igaz könyv. (Új Idő Könyvek)

Cynolter Károly